विरक्तः महाराजः

◆ एम्. शोभना, श्रीरङ्गम्

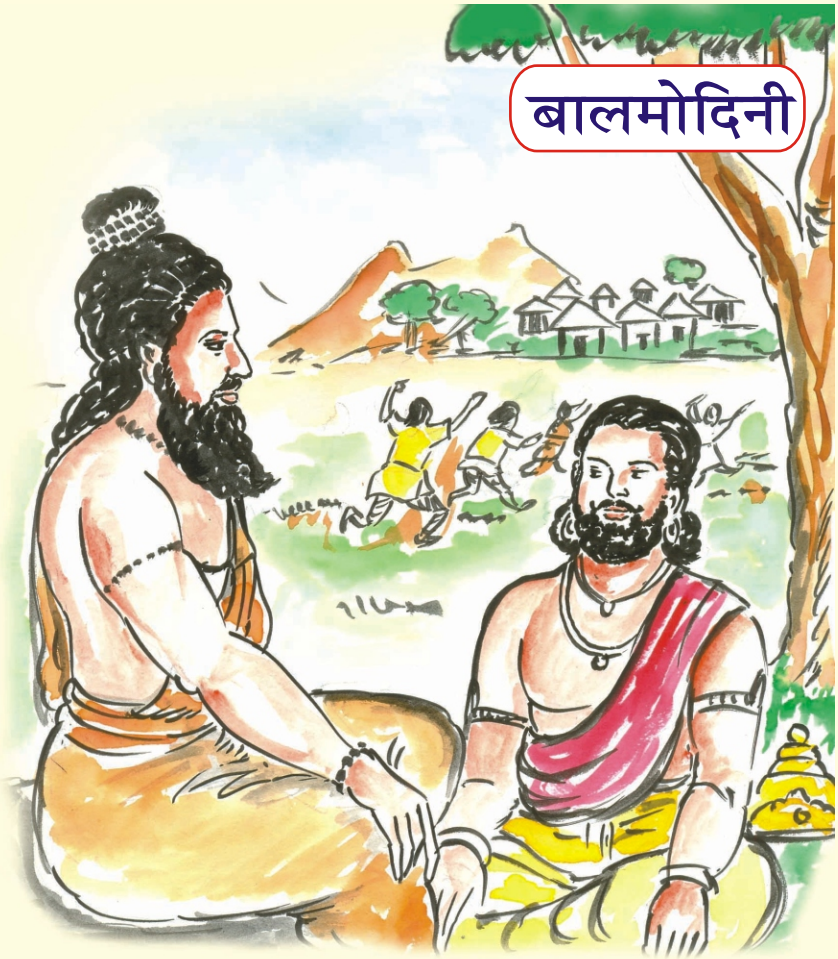

पूर्वं कश्चन गुरुः आसीत् । बहवः शिष्याः आसन् तस्य । तस्य उपदेशं श्रोतुं जनाः सुदूरात् अपि प्रदेशात् आगच्छन्ति स्म । तस्य देशस्य राजा अपि तादृशेषु अन्यतमः । राजकार्ये बहुधा व्यापृतः अपि सः कथञ्चित् विरामं सम्पाद्य तदा तदा तस्य गुरोः आश्रमम् आगत्य तदीयम् उपदेशं सश्रद्धं शृणोति स्म ।

आश्रमे तस्य व्यवहारः सामान्यानाम् इव एव भवति स्म । आश्रमे अल्पम् अपि राजदर्पम् अप्रदर्शयन् सः यथाशक्ति गुरोः सेवां करोति स्म । अतः तस्मिन् गुरोः प्रीतिः अपि अधिका आसीत् ।

बहवः शिष्याः एतत् न असहन्त । 'राजा उपायेन गुरुं वशीकृतवान् अस्ति । गुरुः अपि राजत्वकारणतः तस्मिन् अधिकां प्रीतिं दर्शयति' इति परस्परम् अवदन् ते । एतानि वचनानि गुरुणा अपि श्रुतानि ।

अथ एकदा गुरोः उपदेशः यदा प्रचलन् आसीत् तदा अकस्मात् झञ्झावातः समुत्पन्नः । आकाशः कृष्णमेघैः आवृतः जातः । एतत् लक्षितवान् गुरुः सर्वान् अवदत् - ''चण्डमारुतः प्रबलः भवेत् इति भासते । भवन्तः सर्वे झटिति इतः निर्गत्य स्वस्य स्ववस्तुनः च रक्षणं चिन्तयन्तु अविलम्बेन'' इति ।

एतत् श्रुत्वा सर्वे झटिति उत्थाय ततः निर्गतः । अचिरात् एव आश्रमपरिसरः रिक्तः जातः । तथापि महाराजः तु स्वस्थाने एव उपविष्टः आसीत् अविचलतया ।

''किमर्थं भवता न गतम् ? किं भवान् आत्मरक्षणे न आसक्तः ? भवदीयानि वस्तूनि किं रक्षणीयानि न सन्ति ?'' इति अपृच्छत् गुरुः ।

''आचार्य ! किमर्थं भवता आत्मरक्षणाय प्रयासः न कृतः ?'' इति अपृच्छत् राजा ।

''वत्स ! अहमस्मि संन्यासी सर्वसङ्गपरित्यागी । शरणं गतं रक्षिष्यति भगवान् एव इत्यत्र विश्वासः मम ।''

''अहम् अपि भवन्तं शरणं गतः अस्मि । यत्र यथा भवान्, तत्र तथैव अहम् । 'मदीयम्' इति किमपि नास्ति । यद्यदस्ति तत्सर्वं भगवतः एव । अतः कस्य रक्षणं चिन्त्येत मया ?'' इति अपृच्छत् राजा ।

दिनद्वयानन्तरं परिसरः शान्तः जातः । सर्वे शिष्याः आश्रमं प्रत्यागताः । तदा गुरुः प्रवृत्तं सर्वं विवृत्य अवदत् - ''राजा सन् अपि एषः विरक्तः । यथा चिन्त्यते तथैव आचर्यते एतेन । अतः एव एतस्मिन् विशेषप्रीतिः मम'' इति ।

स्वस्य व्यवहारस्य असारतां स्मरन्तः सर्वे शिष्याः अवनतशिरस्काः जाताः । सः राजा एव मिथिलाधिपतिः ज्ञानी जनकः ।